

Janusz Mariański

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

**KRYSTYNA LEŚNIAK-MOCZUK,
INTELEKTUALNY KRĄG SPOŁECZNY.
PRZEJAWY ŻYCIA SPOŁECZNEGO Z PERSPEKTYWY
INTERDYSCYPLINARNEJ I MIĘDZYŚRODOWISKOWEJ,
WYDAWNICTWO UNIwersYTETU RZESZOWSKIEGO,
RZESZÓW 2023, SS. 376**

Mistrz filozof, teolog, etyk, psycholog, socjolog itp. jest autorytetem w nauce, który prowadzi młodych do postępów w diagnozowaniu, interpretowaniu i wyjaśnianiu rzeczywistości społecznej. Prawdziwy Mistrz nie obawia się konkurencji, a nawet cieszy się, gdy jego uczniowie powoli mu dorównują. Przygotowuje ich do samodzielnego stanowienia o sobie. Ma on świadomość, że jego uczniowie – przynajmniej niektórzy – będą w przyszłości również Mistrzami, niekiedy większymi niż on. Na tym polega przecież postęp w nauce. Mistrz potrafi dostrzec i docenić pierwsze osiągnięcia naukowe swoich uczniów, uczy ich współmyślenia (niekoniecznie jednomyślności), wspomaga ich indywidualny rozwój.

W rzeczywistości społecznej możemy wyróżnić przynajmniej cztery kategorie Mistrzów i Nauczycieli: a) Są uważani za Mistrzów przez innych i sami za takich się uważają; b) Nie uważają się za Mistrzów, ale za takich są uznawani; c) Uważają się za Mistrzów, ale nie są tak traktowani przez innych; d) Nie uważają się za Mistrzów i przez innych nie są uznawani za Mistrzów. Nie ma nic bardziej kompromitującego niż samego siebie uważać za Mistrza bez aprobaty ze strony innych. Mistrzem jest się zawsze dla kogoś, nie zaś dla samego siebie. Mistrz wciąż staje się, do pewnego stopnia jest projektem niedokończonym.

Mistrz – Uczeń w tradycyjnym rozumieniu jest we współczesnym świecie niezbyt często spotykanym zjawiskiem. Mamy w życiu naukowym Uczonych, ale niewielu Mistrzów. Do takich rzadkich fenomenów należy z pewnością prof. dr hab. Maria Szyszkowska, filozof prawa, wykładowca uniwersytecki, autor wielu książek i artykułów naukowych, twórca intelektualnego kręgu społecznego. Jest to Mistrz szczególnego rodzaju, nie tylko skupiający wokół siebie uczniów, tworzący własną antropologiczną szkołę filozofii prawa, ale i Ktoś tworzący wokół siebie swoisty społeczny krąg intelektualny. Tej ostatniej kwestii jest poświęcone opracowanie pt. *Intelektualny krąg społeczny. Przejawy życia społecznego z perspektywy interdyscyplinarnej i międzyśrodowiskowej*.

Krąg społeczny – wiodące pojęcie w opiniowanym opracowaniu – Autorka określa w nawiązaniu do prof. Jana Szczepańskiego jako „zespół osób, spotykających się systematycznie i utrzymujących stałe bezpośrednie styczności osobiste, nieposiadający wyraźnej zasady odrębności ani wykrystalizowanej organizacji wewnętrznej. Kręgi stanowią niewielkie zbiorowości ludzi o zmiennym składzie dyskutujących ze sobą, nieposiadające stałego miejsca skupienia. Krąg wywiera mniejszy wpływ na postępowanie członków niż grupa, gdyż nie ma rozbudowanego systemu sformalizowanej kontroli. Brak w nim także trwałych stosunków społecznych czy trwałych obowiązków członków wobec siebie” (s. 39).

Jest to lepsze określenie kręgu społecznego niż to zawarte w *Słowniku socjologicznym* Piotra Sztompki („krąg społeczny – zestaw typowych pozycji <statusów>, z którymi dana jednostka jest powiązana, wyznaczający typowe kierunki i selekcjonujący typowych partnerów, z którymi nawiązuje kontakt każdy, kto zajmuje te pozycje. Na przykład krąg współpracowników, krąg sąsiadów, krąg przyjaciół” – s. 163).

Recenzowane opracowanie dotyczy różnych aspektów niezwyklej działalności Profesor Marii Szyszkowskiej, przejawiającej się m.in. w przygotowaniu, realizacji i opublikowaniu materiałów z około 80 konferencji naukowych o charakterze interdyscyplinarnym i międzyśrodowiskowym, także z udziałem gości zagranicznych (650 referatów i 825 wystąpień konferencyjnych). W ramach antropologicznej szkoły filozofii prawa gromadzą się dwa lub trzy razy w roku przedstawiciele nauk społecznych i humanistycznych, a także medycznych: filozofowie, prawnicy, filozofowie prawa, historycy, historycy sztuki, socjologowie, psychologowie, pedagodzy, ekonomiści, politolodzy, religioznawcy, teologowie, lekarze, a także poeci, publicyści, dziennikarze, artyści muzyczni, filmowcy, plastycy i inni.

Celem recenzowanej monografii socjologicznej jest wykazanie, że „w ponowoczesnym społeczeństwie informacyjnym z dominacją wirtualnych sieci powiązań, można stworzyć i utrzymać przez trzy dekady intelektualny krąg społeczny

dyskutujący o aktualnych problemach życia społecznego z perspektywy interdyscyplinarnej i międzyśrodowiskowej, którego spoiwość oparta jest na tradycyjnych więziach społecznych – zawiązywanych i podtrzymywanych, tworzących trwałą wspólnotę w realnej rzeczywistości” (s. 9).

Efektom końcowym jest swoisty „portret” już uformowanego, ale wciąż dynamicznie rozwijającego się intelektualnego kręgu społecznego, którego inspiratorem, formatorem i reżyserem, a także programistą jest Mistrz, Lider, Autorytet Osobisty i Naukowy, czyli Profesor Maria Szyszkowska. To dzięki niej trwa ponad trzydzieści lat ów intelektualny dyskurs, swoisty ruch społeczny, integrujący przedstawicieli wielu dyscyplin naukowych i środowisk społecznych. W ramach „konferencji nałęczowskich” tworzą się tradycyjne więzi społeczne charakterystyczne dla kręgów społecznych czy wspólnotowych.

Opracowanie składa się z pięciu logicznie powiązanych części. Oprócz „Wprowadzenia” autorstwa Krystyny Leśniak-Moczuk oraz „Przedmowy” napisanej przez Andrzeja Bałandynowicza (*Profesor Maria Szyszkowska – luminarz antropologicznej szkoły filozofii prawa*) zawiera ono pięć rozdziałów (rozdział I: *Teoretyczne determinanty intelektualnego kręgu społecznego*; rozdział II: *Konferencyjny interdyscyplinarny i środowiskowy ogląd życia społecznego*; rozdział III: *Więziotwórczy wymiar wspólnoty uczestników konferencji Profesor Marii Szyszkowskiej*; rozdział IV: *Reminiscencje kulturalnych spotkań*; rozdział V: *Intelektualny krąg społeczny – wnioski z badań*). Całość opracowania zamyka bibliografia oraz aneks i wizualizacja konferencji.

Dane empiryczne niezbędne do weryfikacji przyjętej głównej hipotezy o powstaniu i funkcjonowaniu intelektualnego kręgu społecznego Autorka pozyskała ze źródeł zastanych i wywołanych. „Źródła zastane to opublikowane monografie i artykuły naukowe, opracowania, portale internetowe, programy konferencji Marii Szyszkowskiej zamieszczane w Internecie i inne niepublikowane materiały. Dane wywołane zostały pozyskane dzięki zastosowaniu metod jakościowych. Autorka monografii przeprowadziła badania jakościowe za pomocą technik wywiadu narracyjnego, badania dokumentów *desk research* i obserwacji uczestniczącej” (s. 9). Szczególnie interesującą i ważną częścią książki są wypowiedzi pisemne ponad 30 uczestników „konferencji nałęczowskich” pozyskanych w latach 2021–2022. Ich treść zawiera reminiscencje opisujące efekty wspólnotowości zarówno w wymiarze naukowym, jak i kulturalno-towarzystkim, z wyraźnym podkreśleniem roli autorytetu osobistego i naukowego Marii Szyszkowskiej, niezastąpionego lidera tych spotkań.

Bogata i różnorodna tematyka autorskich konferencji naukowych Marii Szyszkowskiej jest wynikiem jej przemyśleń, doświadczeń wyniesionych z działań psychoterapeutycznych i obserwacji w sferze społecznej, politycznej i gospodarczej.

To stanowi spory wkład w tworzenie podstaw interdyscyplinarnego i międzyśrodowiskowego ujmowania zjawisk i procesów życia społecznego (tworzenie i funkcjonowanie intelektualnego kręgu społecznego) z punktu widzenia nauk humanistycznych, politologicznych, filozoficznych, teologicznych, medycznych, a także w ujęciu artystów i praktyków życia społeczno-kulturowego.

Opracowanie swoistego „fenomenu Szyszkowskiej”, ruchu społecznego niemającego odpowiedników w skali krajowej, a może i szerzej, zasługuje na bardzo pozytywną ocenę. W oglądzie socjologa rzeszowskiego „krąg intelektualny” ujawnia przed Czytelnikiem mnóstwo ważnych społecznie problemów odczytywanych w optyce interdyscyplinarnej, a może nawet transdyscyplinarnej, wciąż obecnych w dyskursie naukowym i społecznym, odczytywanych tu w swoistym klimacie naukowej tolerancji i dialogu oraz w klimacie społecznego braterstwa, niekiedy przyjaźni, aktorów dyskursu naukowego.

„Konferencje nałęczowskie”, choć realizowane w różnych miastach polskich, mają przede wszystkim naukowy charakter, ale wokół nich wytworzyły się specyficzne więzi międzyludzkie, co pozwala zasadnie mówić o intelektualnym kręgu społecznym. Konferencje te, o niepowtarzalnym wymiarze naukowym, kulturalnym i emocjonalnym, tworzą silnie łączącą wspólnotę, pozostawiającą jednak całą odmienność i niezależność drugiego człowieka (przyjazna tolerancja i dialog).

W socjologicznym oglądzie dokonany przez Profesor Krystynę Leśniak-Moczuk dostrzegamy efekty działań podejmowanych przez Profesor Marię Szyszkowską, która jest twórcą i organizatorem „konferencji nałęczowskich”, podczas których dyskutuje się o różnych problemach życia społecznego, kulturalnego, politycznego i gospodarczego, z perspektywy interdyscyplinarnej i międzyśrodowiskowej. „Intelektualny krąg społeczny” został bardzo dobrze opisany zarówno w swoich wymiarach ogólnych, jak i szczegółowych. Zebrany materiał empiryczny został przeanalizowany za pomocą technik badawczych przyjętych w socjologii empirycznej. Szczególnie znaczący pod tym względem jest rozdział V zawierający wnioski z przeprowadzonych jakościowych badań socjologicznych.

Należy zgodzić się z twierdzeniem Krystyny Leśniak-Moczuk, że dzięki niezwykłej osobowości Profesor Marii Szyszkowskiej została wskrzeszona instytucja filozoficzno-literacko-artystycznego salonu intelektualistów i artystów mająca charakter elitarny, ale nie zamknięty. Salon Szyszkowskiej – twierdzi Autorka opracowania – jest polimorficzny, łączący elitarność z inkluzywnością realizowaną w kilku wymiarach, czy też z otwartością na ludzi, problemy i perspektywy ich ujęć. Waler merytoryczny wystąpień prelegentów łączy problem przewodni, a różnorodność profesji przez nich prezentowana umożliwia spojrzenie na określony problem z odmiennych stanowisk, co czyni dyskusje interesującymi, nie monotematycznymi.

„Wiwisekcja wydarzeń naukowych będących dziełem Profesor Marii Szyszkowskiej może stanowić przyczynek ukazujący mechanizmy tworzenia intelektualnych kręgów społecznych o charakterze interdyscyplinarnym i międzyśrodowiskowym. Warunkiem *sine qua non* w opisywanym przypadku jest charyzmatyczna, profesjonalna liderka z niezwykle towarzyską osobowością, gotowa na nowe wyzwania, proaktywnie poszukująca rozwiązań, zdyscyplinowana i mocno nastawiona na efekt i pracę zespołową, wnosząca swoje doświadczenie bazujące na dotychczasowych sukcesach. Cechy te są niezbędne do przyciągnięcia osób z różnych środowisk społecznych zainteresowanych podejmowaniem ustawicznego, żywego dyskursu na ważne społecznie tematy, prowadzonego zgodnie z takimi ideami, zasadami, imponderabiliami, które sprzyjają wspólnotowości poprzez wytwarzanie autentycznych więzi społecznych” (s. 349).

Książka *Intelektualny krąg społeczny. Przejawy życia społecznego z perspektywy interdyscyplinarnej i międzyśrodowiskowej* jest efektem żmudnych i niełatwych poszukiwań badawczych. Prezentuje ona nie tylko Profesor Marię Szyszkowską jako Mistrza w tradycyjnym rozumieniu (Mistrz i jego nieliczni Uczniowie), jak i w nowoczesnym (Mistrz i szeroki społeczny krąg intelektualny). Zebrane materiały empiryczne zostały perfekcyjnie, niekiedy bardzo szczegółowo przeanalizowane i przedstawione w przystępnym, socjologicznie poprawnym studium naukowym. Intelektualny krąg społeczny zainicjowany i zrealizowany przez Marię Szyszkowską zasłużył na naukowe opracowanie z powodu jego wyjątkowości i siły oddziaływania, którą socjologicznie określa się w kategoriach roli społecznej, a z innego punktu widzenia jako oddziaływanie Mistrza, Lidera, Autorytetu Osobowego i Społecznego.